

Končno še odgovor besedam (str. 630): »Zato niti ne bero cele knjige, ampak le nekaj odlomkov, in po tistih obsodijo vso«. Prav je uganil g. pisatelj; res nisem bral »Cvetja« do konca. Naj mi verjame, da sem imel voljo, da sem se silil, a ni šlo. Se pa li more od človeka, ki mu jed preseda, ker nahaja pri vsaki žlici ocvirke, ki se mu zde žaltavi — zahtevati, da naj izprazni skledo do dna, preden izpregovori, da mu jed ni všeč? . . . Sicer pa se je zadnje dni oglasil drug ocenjevavec »Cvetja«, kateri ga je menda pač do konca čital, v tržaški »Eдинosti«, a ni bil proti g. pisatelju tako prizanesljiv, kakor sem bil jaz.

A. Š.

Pripomnja uredništva. Že pred leti smo mi svarili g. pisatelja (v članku »Malo kritike« v »Slov. svetu« l. 1893.) pred nenasitnim faustovstvom ter pred razcepljanjem sil, katerega neizogibna posledica bode površnost in diletantovstvo. Naše tedanje prorokovanje se je popolnoma izpolnilo. In sedaj je enega tistih psevdoznanstvenih plodov, s katerimi se še vedno pita naš narod, zadela ostra, a pravična kritika. Ali preostra? Nikakor ne! Kakor je po pravici Stritar neizprosno zahteval, da bodi tudi pri nas konec oni vrsti slovstva, ki je dobro samo za nas, a bi ga nas moralo biti sram pred inim svetom (v »Triglavanu s Posavja«), takisto mora nestati med nami tistega psevdoznanstva, ki bodi dobro dovolj za nas — »in usum plebis« — katero pa bi morali skrivati pred tujim svetom, da se nam ne bi smejal. Tiste vrste znanstvo takisto kakor ono slovstvo je podobno hišicam, ki si jih grade otroci za — igrače; našemu slovstvu in znanstvu pa hočemo in moramo zgraditi vsaj trdno hišo, če ne moremo palače. Ako pa si ne upamo ustvariti v slovstvu ali znanstvu kaj takega, kar bi imelo veljave tudi pri naših sosedih, ko bi se prevedlo v njih jezik, tedaj pustimo raje popolnoma tako slovstveno in znanstveno delovanje, ki bi bilo samo slepilo, ter izkušajmo narodu koristiti s tem, da mu pribavimo v domačem jeziku istinite zaklade svojih naprednejših sosedov.

Slovensko gledališče. Izmed predstav, ki smo jih imeli poleg Ganglovega »Sina«, o katerem smo govorili že zadnjič, v dobi od 15. decembra pr. l. pa do 15. januarja t. l., zasluži pač v prvi vrsti Tucićeve drama »Trhli dom«, da izpregovorimo nekoliko natančneje o nji.

To je že drugo delo nadarjenega mladega hrvaškega dramatika, ki se je uprizorilo na našem odru, in gospodu Govekarju smo hvaležni, da nam je prevedel to dramo, kajti reči moramo, da Tucićevi proizvodi kar nič ne zaostajajo za naturalističnimi plodovi mlajših nemških pisateljev, h katerim bi se sicer najbrž v prvi vrsti zatekali, ako bi se hoteli natančneje seznaniti z umotvori te slovstvene struje.

Vsebina »Trhlega doma« je ob kratkem ta:

Upravnik Fedor Ivanovič Dobrinov ima z edenindvajsetletno Katjo, lepo, živo in po uživanju hlepečo hčerko Ignatija Pavloviča Oroskojeva in Marfe Nikolajeve, skrivno ljubavno razmerje, ki ne ostane brez posledic. Fedor, da bi obvaroval Katjo sramote, še bolj pa, da bi rešil sebe iz zadrege, pripravi svojega štiridesetletnega pisarja Ivana, kateremu je zapisana bolezen na obrazu, da zasnuje Katjo; le-to pa tudi pregovori, da privoli, dasi skrajnje nerada, v to zvezo. Fedor ji obeta, da bo tudi poslej njegova, češ, da ji je nalašč izbral takega moža, ki gotovo ne bo dolgo živel.

Prvo dejanje nam kaže, kako se vrši snubitev, ter nam nudi priliko, da spoznamo natančneje posamezne osebe. Razni pogovori — zlasti n. pr. kratki

pogovor med Fedorom in Katjo, ko stojita na strani ob oknu — nam pojasnijo ves položaj ter odpro razgled v bodočnost. Da bode ta žalostna, o tem smo prepričani že naprej.

Drugo dejanje se vrši šest let po prvem na Ivanovem domu. Ivan torej ni umrl tako kmalu, kakor je pričakovala Katja. A tudi Fedora ni več tu, kajti že davno je v višji službi v daljnem mestu. Misliti se da torej nesreča Katje, ki je mlada, lepa, še vedno po užitku hrepeneča, navezana na trhlo truplo bolj in bolj hirajočega moža, ki ga je že takoj izpočetka sovražila. Njena edina tolažba je Fedja, nje šestletni sinček, sad one prepovedane ljubezni. Toda danes bode videla po dolgem, dolgem času tudi Fedora zopet enkrat. Prišel je pregledavat urade, in zdaj poučuje Katja svojega Fedjo, kako naj se vede nasproti svojemu — botru. Ivan in Fedor prideta. Katja veli Ivanu, naj gre iskat piva, da postrežejo gostu; Ivan poslušno odide. Ko Fedor ugleda brhkega Fedjo, začuti nekaj kakor očetovsko ljubezen; obenem pa se mu hipno ponovi tudi ljubezen do Katje. Katja mu očita, da jo je sklopil s starcem ter jo zapustil. Toda čas, ko je lahko sama z njim skupaj, je kratek in škoda ga je tratiti z očitki! Še enkrat hoče okusiti slast ljubezni, še enkrat vztrepetati v objemu ljubljenega moža . . . oklene se ga in ga poljubi, in za trenotek se pogrezneta oba v lepe, davno minole čase . . . Fedja opazi to, in vseč mu je tako, da začne ploskati ter siliti mamo, naj še poljubi Fedora. V tistem hipu vstopi oče, in Fedja mu ves srečen pove, kar je videl. Ivan ostrmi, a žena njegova in Fedor mu zagotavljata, da deček laže. Mati okrca Fedja in ga zapodi za kazen v drugo sobo.

Ivan se potolaži za malo časa; sedejo za mizo, da bi pili. Toda hkratu se zbude Ivanu spet dvomi. Fedja, da bi legal? On vendar nikdar ni legal! Zdajci postane Ivanu vse jasno. Srdit plane pokoncu. Fedor, razjarjen, da si mu upa povedati resnico takov človek, udari Ivana v obraz, da se ta opoteče, a sam odide. Ivan, v grozilih srčnih mukah, izkuša premotiti sam sebe; očita si, da je storil Fedoru in ženi krivico; samega sebe hoče prepričati, da je Fedja res legal, in da on ni bil pri pravi pameti, ko mu je verjel. Toda njegovi trdosrčni ženi de dobro moževa bol. Porogljivo ga vpraša, kaj potem, če Fedja ni legal? Ivan plane kakor besen proti nji, a ona ga sune z obema rokama tako silno v bolne prsi, da se zgrudi ob mizi na tla. Katja zbeži iz sobe, k očetu pa pride Fedja, poklekne poleg njega, in oba se zjokata.

V zadnjem dejanju vidimo Ivana na smrt bolnega. V naslanjaču sedi in kašlja. Katja se odpravlja na neko svatbo. Ivan jo milo prosi, naj ga nocoj ne pušča samega; odgovor njegovim prošnjam so surove besede ženine. Ona odide; tudi dobrohotni Peter, ki je bil priča tem prizorom, se posloví, in sedaj je Ivan sam s Fedjo v tihi noči. Ivan zadremlje, a hkratu se zdrzne ter zbudi iz mučnih sanj; dvojbe, ki so ga mučile bdečega, mu tudi v spanju niso dale miru. Iznova jame premišljati o tem, kar je bilo. Ali je bilo to res samo slučajno, da je zagledal Fedja že sedem mesecev po poroki luč sveta? . . . Dečka, ki že spi, skliče ter zvabi k sebi. Opazuje ga, gleda mu v oči in hipoma se zave grozne resnice, hipoma je prepričan docela, da ta otrok, katerega je ljubil z vso dušo, ni njegov . . . Besnost se ga poloti; zgrabi dečka za vrat in ga zadavi. Začuje se trkanje od zunaj; vrnil se je bil Peter. Ivan se skloni pokoncu in izkuša spraviti dečka v posteljo. A preveč je oslabel; s težavo se priplazi do vrat, tam pa se zgrudi mrtev na tla . . .

Razen prvega dejanja, v katerem je zabredel po našem mnenju gospod pisatelj nekoliko preveč v podrobno slikanje milienca, je vsa vsebina te igre vededramatiška. Z lapidarnimi potezami nam riše in slika gospod pisatelj življenje takšno, kakršno je, in z neusmiljeno roko nam razgrinja njega žalostne strani. Gospod Tucič ima nenavadno fin čut za to, kaj se sme povedati, in kaj se modro — zamočiti. Pri njem ni nobene puhlice; on ne zapiše nobene besede, ki ne bi bila na svojem mestu, in vsaka beseda, katero zapiše, zaleže in izda. Nikdar ne krene brez potrebe v straa, temveč hodi vedno tisto pot, ki mu je najbližja do smotra, katerega hoče doseči. Značaji njegovih junakov so nam popolnoma jasni, in vsem vidimo naravnost v srce.

V prvem dejanju nas sicer nekoliko moti, da je Ivan tako zaslepjea, da nič ne opazi, kaj počenja njegova nevesta, in da tako malo občuti njeno odurno vedenje. Tudi to nam noče precej v glavo, da se Katja tako lahko odloči ter vzame moža, poleg katerega ve, da ne bo nikdar srečna, in da ne sili malo bolj ljubéka, da bi jo rešil na drug način sramote. Toda gospod pisatelj je znal tudi to protislovje spraviti v sklad, in naposled ne dvomimo čisto nič več, da mora biti baš vse tako, kakor je.

Vprav mojstrsko je slikano duševno stanje nesrečnega Ivana od tistega trenutka, ko se mu zbudi prvič sum, in ko se začne zavedati, da nima niti tiste tolažbe več, ki ga je edina še krepila ter bodrila zadnjih šest let, v katerih je prebil toliko žalosti, toliko srčnih muk poleg svoje brezsrčne žene. Vse, kar se godi v ti igri, je dobro utemeljeno, tudi — konec. Po naravnih zakonih — in ti so naturalistiškim pisateljem edino odbočni, za estetiške se ne menijo — je umor, ki završuje dejanje te igre, prav možen. Pozabiti ne smemo, da je Ivan jetičen, in da so baš taki ljudje jako togotni; počistiti moramo, koliko je Ivan zadnje čase pretrpel; kako mu je še zadnji večer odbila žena prošnjo, ki bi mu jo bila morala uslišati, če bi bila imela le količkaj človeškega čuvstvanja v svojih prsih; vpoštovati moramo psihološko resnico, da se baš ljubezen čisto preobrača v skrajnje sovraštvo, in kako je pač zavrela Ivanu v glavi, ko mu je prešinila možgane misel, da baš ta otrok, na katerega je bil osredotočil vso svojo ljubezen in skrb, je bil pravi vzrok one prevare, katere žrtev je postal on; ako preudarimo vse to, se ne bomo čudili nečloveškemu činu . . .

In vendar, ali nas zadovoljuje ta konec? Ne in ne! Tudi mi smo izmed tistih, katerih živci ne preneso takih prizorov. In pa še nekaj; tudi naš okus se upira temu. Mi stojimo prej ko slej na stališču, da se mora pisatelj kolikor toliko pokoriti priznanim estetiškim načelom. So sicer tudi ljudje, katerim je veselje, gledati v resnici, kako se pobija in koljejo živali. Toda mislimo, da je malo takih, in vsekakor nimajo ti nikakršne pravice, zasmehovati nas druge, ki ne iščemo in ne prenesemo enake zabave.

Mislimo si, da se vrši umor, kakršnega nam je predočil gospod Tucič v zadnjem dejanju svoje igre, na kaki cesti ali sploh na kakem nam pristopnem kraju. Kaj bomo storili? Če smo pogumni, bomo skočili tjakaj ter napeli vse svoje moči, da iztrgamo moriven iz rok nedolžno žrtev; če pa nismo pogumni, ali če vidimo, da bi bila naša pomoč sploh prepozna, bomo bežali, kolikor nas bodo noge nesle, od strašnega prizora. Tako bi storil vsaj vsakdo, ki ima nekoliko srca! V gledališču pa naj trpimo, da se nam kaj takega vidi? Sicer je zvršil gospod Laemann jako diskretno svoj posel, in tudi Fedja je umrl na odru jako diskretno, toda to spet ni naturalistično in gotovo ni po intencijah gosp.

pisatelja . . . Šestleten otrok se ne zadavi kakor mlado mače, in kako bi se celo to borilo za življenje! Mislimo si torej, da se umor zvrši prav po pravilih moderne igravske umetnosti — fiziološki resnično. Kdo bi zdržal to? — Zdaj nedostaje samo še, da nam spravi kak pisatelj na oder prizor, kako nezakonska mati zadavi svojega novorojenčka; tudi v tem činu bi bilo dosti tragike, toda . . .

Kaj zahtevamo torej? Naše mnenje je to: Ako si je hotel gospod pisatelj od vseh koncev, ki bi jih bil svoji drami lahko dal, izbrati že najstrašnejšega, potem naj bi se grozno dejanje vsaj ne vršilo tako neposredno pred našimi očmi; deček bi lahko utekel v drugo sobo, in tam naj bi se zgodilo, kar se mora zgoditi, ali pa, ako naj gledavec od tega že vsekakor nekaj vidi, naj bi Ivan Fedjo zadavil v njegovi postelji, kjer ostane najgroznejše očem lahko prikrito. Čim več se v takih stvareh pripušča domišljiji vsakega posameznega, tem boljše je; vsakdo naj vztraja v svojih mislih pri strašnem dejanju, kolikor mu to dopušča njegova narava, njegova čud . . . V Ibsenovi »Divji ráci« vlada med očetom in hčerjo isto razmerje, kakor v Tucičevi drami med očetom in sinom. Tudi ondi mora otrok s poti, ker se je Ibsen najbrž bal, da bi bil drugače konec njegove igre premalo dramatiški; a kako je znal Ibsen to narediti, kako lepo je vse to napeljal! . . .

Dne 8. decembra l. l. in dne 1. januarja t. l. se je igral po dolgem premoru spet enkrat Linhartov »Matijček«, igra, ki mora spričo svojega pomena za naše slovstvo buditi vsakemu rodoljubu najprijetnejše zgodovinske spomine.

Svetopisemska igra »Jožef v Egiptu« F. E. Vetterleina, katero je v slovenščino prevedel znani pisatelj Finžgar, in katero so igrali dne 3. in 6. januarja, nas navzlic temu, da se nam nudi v nji prilika, spoznati Egiptovskega Jožefa od popolnoma nove strani, to je kot ljubimca in srečnega ženina, ni mogla zanimati posebno. Putifarko smo imeli za bolj demonsko žensko, nego se nam je predstavljala ta večer. Na smeh nas je silil Putifar v tistem trenutku, ko s tako vidnim veseljem pove Jožefu, da mu je žena že umrla . . . Za odrasle bi morala biti ta igra vsekakor prirejena drugače, nego je, a za mladino že taka, kakršna je zdaj, ni prav pripravna, ker se toliko oddaljuje od svetopisemske povesti, da se otroku lahko razprše one iluzije, katere si je ustvaril v svoji mladi domišljivosti o svetopisemskih zgodbah.

Dne 15. januarja je imel zaslužni režiser, igravec in učitelj dramatiškega društva, gospod Inemann, svoj častni večer. Predstavljali so Schillerjeve »Razbojnice«.

Opernih predstav smo imeli v gori označenem času petero: 21. decembra so peli »Trubadurja«, 26. decembra »Marto«, 30. decembra »Aido«, v kateri je ta večer nastopila odlična hrvaška umetnica in primadona zagrebškega gledališča, gospa L. Brucklova, 1. januarja »Traviato«, a dne 5. januarja spet Parmovi skladbi »Staro pesem« in »Ksenijo«.

Z.

Nova Iskra. Namesto »Iskre«, ki je prestala izhajati, je izšel v Belgradu nov srbski ilustrovani list: »Nova Iskra« v veliki četverki. Lastnik in urednik ji je Rista Odaevič. Naročnina se pošilja »Parni radikalni štampariji v Belgradu, Knežev Spomenik, br. 7.« Naročnina znaša 10 fl. ali 20 frankov v zlatu za inozemstvo. — Prinaša pa različne leposlovne članke in življenjepis Stojana Novakovića. V listku so zaglavja: Naša pisma, kronika, nauka, književnost, umetnost, razno, bibliografija. — »Nova Iskra« prinaša v prvi številki lepo vrsto slik srbskih umetnikov.